

Posudek na bakalářskou práci
Metafyzika neklidu Fernanda Pessoa
Vypracovala: Monika Brzoňová

Předkládaná práce se pokouší podat pokud možno komplexní pohled na dílo Fernanda Pessoa, a to prizmatem jakési ontologie a metafyziky, kterou toto dílo má údajně implikovat. Ke slovu se takto dostává konfrontace Pessoa s pozdním Nietzsche a se zkušeností pluralizace, která je oběma myslitelům společná, ale i s Heideggerem a s jím nastolenými otázkami týkajícími se metafyziky, s Lévinasem a dalšími. Výsledkem je originální a v mnoha ohledech velmi zajímavý amalgám, v němž Pessovo dílo funguje jako jakási konfrontační osa, a to samozřejmě tím lépe a účinněji, uvědomíme-li si jeho notoricky známou mnohotvárnost. Za největší klad této práce pokládám to, že autorka Pessoa pečlivě četla, pracuje se sekundární literaturou v cizích jazycích a do její práce se promítá značné osobní nasazení.

Posledně zmiňovaná položka je však takřkajíc dvousečnou zbraní a protože jsem tady od toho, abych oponoval, několik poznámek si neodpustím. Spontánně se mi vybavila ona pasáž z *Toma Sawyera*, v níž se popisují slohové práce mladých dam, ve kterých se to hemží výrazy jako „divučárny“ apod. (toto slovo sice v práci není, ale máme tu slovo „přerozličný“, máme zde větu „v tomto ohledu zračí se – troufám si říci – jedna z nejpodstatnějších Pessových bytností“; „jeho srdce je obtěžkáno otevřeným oknem do noční krajiny“ atd.). Především je zde problém, pokud jde o žánr – nejde tu o literární kritiku, nejde o filosofii (ačkoli prvky z obojího zde samozřejmě najdeme), práce se nejčastěji pohybuje na pomezí intimního deníku a básně v próze. Proč ne, nikdo netvrdí, že teoretický text musí být nutně suchá technická záležitost, ale jistou míru soudnosti by si autor přeci jen uchovat měl – doporučovalo by se netvrdit například, že práce „si klade za cíl vypovědět (můj) prostý příběh o setkání s Fernandem Pessoa“ (str. 14 – jedna věc je, když třeba staříček a slavný Egon Bondy vypráví řekněme o „svém“ setkání s Bohumilem Hrabalem, avšak prohlásit v úvodu bakalářské práce, že tato práce bude víceméně o mně, mi připadá ne úplně patřičné – mimochodem tentýž poněkud nevkusný topos, totiž „já a můj Pessoa“, se v práci objevuje průběžně: „Ve čtvrté kapitole Vám představím Pessoa jako filosofa“, str. 17; „Rozumím Pessoa, že se uzavřel na hrad, kde psal svého Fausta (...) rozumím mu, zároveň vím, že jeho bolest pramení z toho, že se neodvážil žít“, str. 41 – 42), nepokračovat v úvodu větou „Budu Vám vyprávět příběh“ (str. 15 – kocour vypravěč je postavička, která se často vyskytuje v ruských pohádkách, ale proč v bakalářské práci?), přičemž na dalších dvou stránkách se nám říká, o čem všem se nám ten příběh bude vyprávět, přičemž některé formulace jsou sice efektní, ale vágní a nejasné: když se řekne, že Pessoa „spolu s Kafkou žil na Zámku samoty a v Americe objevů nedostupných dalek lidské mysli“ (15), ještě se to dá snést, ale pokud se o Joyceovi napíše, že jeho hlavním hrdinou „byl muž, který dostal svému poslání“ (16), potom bych u obhajoby opravdu rád slyšel, kterého hrdinu a které Joyceovo dílo má autorka na mysli (určitě ne *Odyssea*, protože jeho hrdina žádnému poslání nedostal, určitě ne *Portrét umělce*, který je víceméně *bildungsroman* a končí pravým opakem naplnění nějakého poslání, a určitě ne *Finnegans Wake*, kde je hlavním hrdinou ochlasta, který spadne ze žebříku, a navíc v této knize všichni skoro pořád spí a na naplňování nějakého poslání nemají dispozice). Pessoa spolu s Virginií Wolfovou (sic!) „uvázal na svůj krk kamení“. Nevím, jestli Pessoa uvažoval na svůj krk kamení, ale Virginia Woolfová ho měla po kapsách, když páchala sebevraždu. Autorka mnohdy bere hákem celé kusy dějin: Pessouv příběh, který nám bude vyprávěn, je „příběh opodstatněné (?) tragédie v rámci tragédie subjektu, jež zachvátila svět po karteziánské revoluci“ – není nám známo, že by po karteziánské revoluci – ať už tím míníme cokoli – zachvátila svět nějaké tragédie subjektu. Kde je u takového Spinozy nějaká tragédie subjektu? Na str. 17 se vyskytují záhadné věty: „... člověk, věduce (sic!) nejpodstatnější kvintesenci bytí, totiž bytí sebe sama jakožto subjektu (pobytu, nicoty ..?)“; mluví se zde o

„známkách vnímání zkušenosti, pojmání jsoucna a jeho aspektů v rovině res cogitans“, o „přičítání si celé temporality“ atd. Chceme-li být filosofové, nestačí jen používat slova jako jsoucno nebo kvintesence nebo res cogitans – je třeba je používat tak, aby měla nějaký smysl. A když máme zálibu v přechodnicích, měli bychom je alespoň umět správně použít (na téže straně: „člověk... věduce... majíce... hledající“). Celý odstavec bohužel vyznívá jako parodie na filosofický text a nejsem si jist, zda to tak autorka zamýšlela.

Někdy se za halasným patosem skrývají s prominutím banality. Např. v kapitole, kdovíproč nazvané „Ach, kdo mě spasí od mé existence?“, je Pessoa konfrontován s Lévinasem, o němž se píše, že „jeho pojetí je vskutku jedinečné a že vyrůstalo pod hrůzným stínem války (autorka zřejmě chtěla říct „v hrůzném stínu války“),“ dále se připomíná, že i v souvislosti s Marcelem a Buberem se mluví o filosofii dialogu a nakonec se prohlásí, že „Pessoa dialog nenahlédl, snad proto, že (filosofie dialogu) byla zatím úběžníkem latentním (jakým úběžníkem? jak latentním?), snad proto, že se nikdy do žádné Tváře nezadíval“ (str. 91) – při posledních slovech by Lévinasovi vstávaly vlasy na hlavě. O stránku dál se píše, že Pessoa se stal „ohlašovatelem postmodernismu odstraněním svého já“ (92) – to by potom byl ohlašovatelem postmodernismu i řekněme křesťanský mystik, který rovněž odstraňuje své já, a kromě toho nevím, proč by charakteristickým rysem postmodernismu mělo být nějaké odstraňování já. Na straně 76 se pro změnu po smrti boha před člověkem otevírá „děsivá oblast bezbožského klopotu“ – proč klopotu? V poznámce 192 se neurčitě odkazuje na Descartovy *Spisy o vášních* – má autorka na mysli *Vášně duše* nebo co? Na str. 63 se z neznámého důvodu na konci jedné věty vyskytuje hned pět vykřičníků!!!! Latinská slova jsou soustavně psána špatně: Docta Ignorancia, koincidencia oppositorum (61). Aristotelés je na téže straně označen jako „pán ze Stageiry“, který spojil člověka se světem fysis, a podle autorky tak učinil „bravurně“. Pán ze Stageiry by se jistě zarděl uspokojením, že se mu dostalo takového komplimentu v bakalářské práci obhajované na FHS. A někdy snaha o stylistický efekt působí spíše komicky: „roku 1931 sám Pessoa tuší, že se v jeho játrech skrývá smrt“ (str. 94).

Z výše uvedeného je patrné, že jsem poněkud na rozpacích. Na jedné straně oceňuji autorčinu vervu a z jejího jistě upřímného nadšení pro Pessou si rozhodně nechci dělat legraci. Na druhé straně se onen typ zpovědi, který nám byl předložen, poněkud mívá s žánrem bakalářské práce. Nicméně navrhuji dvojku, tedy hodnocení kolem 32 – 35 bodů.

Praha, 10.6. 2007

Josef Fulka